

Focus

De receptie van de Russische Revolutie in de Belgische socialistische pers (1917-1919).

Op 9 november 1989 begon de afbraak van de Berlijnse muur, de geografische scheidingslijn tussen het communisme en de wereld. Door vele adepten van het kapitalisme en tegenstanders van het reële socialisme werd opgeroepen om de scheidingslijn tussen de geesten, de "muur" tussen socialisme en kapitalisme maar af te breken. Het socialisme werd door hen naar de vuilnisbak der geschiedenis verwezen. Opnieuw werden alle socialistische op één hoop geveegd. Erger is dat sommige auteurs alle socialistische, ook de sociaal-democraten, medeverantwoordelijk stelden voor de misdaden begaan door communisten (1). De sociaal-democraten zouden hun rode broeders veel te vriendelijk hebben bejegend... Aan de andere kant blijft binnen links, en niet alleen bij kleinlinks, de mythe leven van de zuiverheid van het Nieuwe Rusland onder Lenin.

Toch zijn er ook mensen die het probleem van het failliet van het socialisme in het Oostblok niet uit de weg gaan. Die terwijl zij vragen stellen bij die teloorgang van het reële socialisme, blijven weigeren zich neer te leggen bij het kapitalisme. Zij ontwijken eveneens de vraag niet waar liep het mis met het Russisch socialisme. Daarom moeten zij terug naar het revolutiejaar 1917 en het denken daar en hier over de revolutie. We kunnen al die groepen alleen maar uitnodigen echt kennis te maken met de socialistische pers tijdens de revolutionaire jaren 1917-1919, voor de mythe van de roemrijke proletarische Oktoberrevolutie ontstond...

In dit kort bestek een volledig beeld schetsen van het revolutionaire Rusland zoals de socialistische pers dat toonde vanaf maart 1917 tot midden 1919 is onmogelijk. We kunnen hier wel het beeld van de Russische Revolutie schetsen en de houding (2) van de socialistische pers tegenover deze revolutie zoals deze verbeeld werd in haar pers, ter sprake brengen.

Om de receptie van de Russische Revolutie te schetsen onderzochten we *Le Peuple*, *Volksgazet* en *Vooruit* vanaf november 1918 tot eind juni 1919 (3). We onderzochten daarnaast voor dit artikel *De Belgische Socialist* (4) en *Vooruit* van de maanden maart en april 1917 en november en december 1917.

Het eerste naoorlogse Ruslandartikel veroordeelt de bolsjewieken

Op 26 november 1918 verschijnt in *Le Peuple* het eerste naoorlogse artikel over Rusland.

Het is meteen raak. "Les Bolcheviks ont usurpé le pouvoir. Depuis dix mois, ils sont en Russie, les maîtres de la situation" (5). Zo begint het artikel. Ongenadig gaat de Georgische auteur, Khariton Chavichvilly (6), verder: "Met de bajonetten hebben de bolsjewieken de grondwetgevende vergadering uiteengedreven. Deze vergadering was gekozen via de meest democratische kieswetgeving ter wereld. Dit parlement was het enige in de wereldgeschiedenis met een grote socialistische meerderheid; viervijfde van het totaal der afgevaardigden." De auteur legt dan ook de nadruk op het feit dat velen onder deze afgevaardigden door de bolsjewieken werden gedood of gevangengezet. Deze vervolging van socialistische arbeiders kende, zegt de auteur, onder de tsaren haar weerga niet. "De bolsjewieken hebben de persvrijheid gewurgd, elke niet bolsjewieke pers verboden, hun redacteuren en hun voornaamste medewerkers laten arresteren, dikwijls zelfs mishandeld of gefusilleerd." In grote lijnen komt het beeld hierop neer:

In Rusland hebben de bolsjewieken de macht gegrepen, de socialistische meerderheid in de grondwetgevende vergadering en deze grondwetgevende vergadering zelf met geweld buitenspel gezet, alle niet-bolsjewieke partijen verboden, niet-bolsjewieke groepen, partijen en kranten monddood gemaakt, het recht op vrije meningsuiting, vereniging en vergadering van de arbeiders, het proletariaat geschonden, socialistische leiders, journalisten, maar ook gewone arbeiders, vervolgd, gefolterd en gedood. De "arbeidersregering" heeft geregeerd met barbaarse terreur. Vergelijkingen met het tsarisme kunnen gemaakt worden, zij heeft het tsarisme en elke andere autocratische en burgerlijke regering hierin zelfs overtroffen.

Zij heeft, tegen de socialistische afkeer voor geheime diplomatie in, zelf geheime verdragen afgesloten met Duitsland. Een vredesverdrag dat ingaat tegen haar eigen oproep voor vrede zonder annexaties of herstelbetalingen. De belangen van het Russische en het internationale proletariaat worden erdoor met de voeten getreden en het wordt erdoor uitgeleverd aan het imperialisme.

Opvallend is dat dit beeld, geschetst in het eerste Ruslandartikel in *Le Peuple* (7), de volgende maanden grotendeels gelijk blijft. De aandacht die de auteur toespit op bepaalde deelaspecten van de ontwikkelingen in Rusland en

het minder ontwikkelen van de aandacht voor andere, zullen wij ook terugvinden tijdens de volgende maanden in alle socialistische kranten. Zoals Le Peuple hebben Volksgazet en Vooruit bijvoorbeeld zeer veel aandacht voor de niet-bolsjewieke, socialistische groepen. De terreur tegen niet-socialisten krijgt minder aandacht.

Het geloof in de parlementaire democratie en de woede om het uiteenjagen van de Constituante blijft in het geheugen van de socialisten verankerd. Op hun beurt blijven zij dit gebeuren in de herinnering levend houden in hun artikels.

Dit negatieve beeld van Rusland, één jaar na de Oktoberrevolutie in de zich herstellende socialistische pers doet onmiddellijk de vraag rijzen naar de eerste reacties in de socialistische pers na de Februarirevolutie en de Oktoberrevolutie.

De receptie van de Februarirevolutie : Rusland is niet rijp voor het socialisme ! ?

In De Belgische Socialist van 24 maart 1917 reageren de Belgische socialisten enthousiast, maar beheerst op de Russische Revolutie (8). Maar terzelfdertijd bakenen ze de grenzen van het toekomstige revolutionair gebeuren af : "Rusland is voor liberalisme rijp. Niet méér, maar ook niet minder. Of, Rusland is rijp voor de democratie; maar niets meer" (9).

Wie er mocht aan twijfelen wat dat verboden meer dan wel mag zijn, vindt in de Franstalige bladzijden van hetzelfde nummer, een duidelijk antwoord : "La Russie est mûre pour la démocratie. Elle n'est pas encore mûre pour le socialisme. A notre avis, le devoir élémentaire des socialistes russes est de ne pas se laisser griser par les mots et les espérances trop lointaines."

Meteen is de grondtoon gezet voor een jarenlang herhaald motief : Rusland is niet rijp voor het socialisme.

Daarom moeten "onze kameraden uit alle kracht en met alle middelen de liberale regering steunen in zoverre er gevaar bestaat voor een mogelijk opklaaien van het tsarisme. De socialisten en arbeiders kunnen een belangrijke rol vervullen voor het vastleggen van een democratisch parlementair stelsel..." (10). Verder wordt er - met reden - op gewezen dat de arbeiders en de socialisten een minderheid vormen in het land en opgeroepen tot socialistische eenheid (11).

Onmiddellijk worden deze democratische hervormingen ook elders geëist. Nu de Russen zover zijn, moeten de Centralen (Duitsers, Oostenrijkers, Hongaren, enz...) volgen. De Duitse meerderheidssocialisten hebben geen enkele reden meer om de oorlog nog langer te steunen, hun grote boeman, de Russische autocratie bestaat niet meer.

Tot daar... Vanuit het vredesinitiatief van Stockholm dat door deze krant gesteund wordt, is deze gevolgtrekking uit de Russische Revolutie zeer begrijpelijk. Maar schrijven dat Russen de oorlog moeten voortzetten, "hoe wreed het ook schijne", totdat de Duitse socialisten op hun beurt en revolutie ontketenen, is zijn Belgische wensen voor Russische werkelijkheid nemen én zeer hooghartig...

Hier wordt de Russische Revolutie en het hele oorlogsgebeuren bekeken door een eng Belgische bril. Deze verdediging van het eigen gelijk leidt tot een onheus behandelen van de revolutie, van Russische en Duitse socialisten.

Uit de berichtgeving in Vooruit na 15 maart 1917 een duidelijk beeld van de gebeurtenissen in Petrograd distilleren zal wel vrij moeilijk zijn geweest. Uit buitenlandse kranten, ook Duitse, werd gretig overgenomen. Ook tegenstrijdige en foutieve berichten. Maar vanaf 17 maart was het voor elke lezer wel duidelijk dat er een revolutie bezig was, dat de tsaar tot aftreden was gedwongen, afstand had gedaan van de troon voor zichzelf en zijn zoon, dat er een republiek kwam, enz...

Op 21 en 22 maart moet het beeld van de revolutie bij de regelmatige lezer al veel vollediger geweest zijn. We lezen dat er conflicten zijn tussen de het "Arbeiderskomiteit" (de Sovjet) en het "Uitvoerend Komiteit" van de Doema. Conflicten rond de troonopvolging, het behoud van de monarchie, het organiseren van verkiezingen, enz... De volgende dagen worden steunbetuigingen aan de revolutie gepubliceerd van de Zwitserse sociaal-democraten en van het Engelse parlement. Ook getuigen verschillende bronnen van de vreugde onder de bevolking.

Maar wat Vooruit nu van de gebeurtenissen dacht komen we pas te weten op 27 maart als op de tweede bladzijde onder de titel "De grootsche gebeurtenissen in Rusland", een kwart van een kolom gewijd wordt aan redactionele commentaar. De redactie verwelkomt de overgang naar de parlementaire democratie. Wijst erop dat Rusland wel een achterlijk land moet zijn om zo laat die stap te zetten. Men hoopt dat Rusland naast de socialisten zal staan om de vrede te bewerken en de besluiten van het Internationaal Socialistisch Congres van Bazel van 1912 zal verdedigen. En dan eindigt men met de merkwaardige zin : "Wij zijn en blijven vredesvoorstanders en wij hopen het de Russische natie te zien worden, eerlijk en rechtzinnig zoals wij."

De Belgische Socialist verklaart de Oktoberrevolutie

De Belgische Socialist van 17 november 1917 herinnert er zijn lezers aan dat het blad in de vorige editie van 3 no-

Hendrik De Man, ten tijde van zijn missie naar Rusland

vember reeds voorspelde dat Lenin de plaats van Kerenski zou innemen. Intussen is dat zo ver. Het blad zegt zelf dat het deze super-revolutie noch betreurt noch bejubelt, maar wel de oorzaken van die "superrevolutie" uit de doeken wil doen.

Het blad, ooit wel eens het blad van Huysmans genoemd keurt de voortzetting van de oorlog na de Februarirevolutie af, zeker als militaire successen uitblijven. Volgens De Belgische Socialist had de Russische arbeider twee vijanden. De eerste, het tsarisme was een even grote vijand als de Duitse invaller. Nu het tsarisme weggefallen is, heeft de soldaat ook geen oog meer voor de buitenlandse vijand. Tussen de proletariër en de burger ontstond een strijd om de vrede die voortduurde tot aan deze super-revolutie, die de strijd deed uitdraaien in het voordeel van de arbeiders. De burgerij heeft tussen de twee revoluties herhaalde pogingen ondernomen om de leiding in handen te krijgen : door het toekennen van politieke macht aan de Doema, door de Al-Russische Conferentie en de Kornilov-affaire. De laatste poging was de oprichting van het zogenaamde voor-parlement.

Kerenski stond tussen de twee strijdende partijen : bourgeoisie en Sovjet, wat geen negatieve reacties oplevert in De Belgische Socialist. Kerenski wordt wel het behoud van Terestsjenko, een oorlogsvoorstander, als minister van Buitenlandse Zaken verweten.

Door de super-revolutie heeft de Sovjet de macht voorlopig onttrokken aan de bourgeoisie. Met de maximalisten, principiële tegenstanders van coalitieregeringen, krijgen wij een zuiver socialistische regering.

De voorlopige regering heeft te kampen met een economische en bestuurlijke ontredde die ten tijde van oorlog niet op te lossen valt. Van de grote nood aan geld hebben het internationale kapitaal en de bondgenoten gebruik gemaakt om voorwaarden te stellen die de vrede tegengingen, terwijl zich in Rusland een financiële autocratie heeft gevestigd. De arbeiders zijn niet zinnens "den vijand van binnen te vervangen door een autocratie van buiten". De Entente heeft het vredesverlangen van de Russische democraten genegeerd, heeft zich verzet tegen de Conferentie van Stockholm. Maar ook de Centrale staten hadden zich anders moeten opstellen. Zij hebben altijd verklaard dat zij zich wel moesten verdedigen tegen de tsaristische agressie. Nu de tsaar verdreven is, is de oorlog toch gebleven. Het voortzetten van het nu duidelijk imperialistisch offensief heeft de reactie steun in de rug gegeven. Dat alles heeft er toe geleid dat de voorlopige regering zich de leiding uit handen heeft laten nemen door de Russische revolutionaire partij. "In hoeverre de maximalisten (12) met meer kans van succes de politiek van het Revolutionaire Rusland zullen kunnen doorvoeren, is de vraag van morgen."

Dat waren, volgens De Belgische Socialist, dus de oorzaken van de superrevolutie.

De invloed van het vredesdenken van Stockholm weegt zwaar op dit artikel. Probeert men een neutraal standpunt in te nemen tegenover deze tweede revolutie, omwille van de vrede ? Kerenski wordt vooral de steun aan zijn oorlogszuchtige buitenland-minister verweten, de bourgeoisie de oorlogssteun.

De Belgische Socialist gelooft er niet in

Neemt men elders in De Belgische Socialist van 17.11.1917 een méér onpartijdige en afwachtende houding aan tegenover de Oktoberrevolutie en probeert men vooral de oorzaken ervan te verduidelijken, onder de titel "Het treurspel in Rusland" rekent men, in hetzelfde nummer, wel af met de Oktoberrevolutie.

"Wij menen dat er geen reden bestaat om ons over de laatste gebeurtenissen in Rusland te verheugen. Wij geloofden niet dat Lenin kon slagen en wij geloven er ook nu niet in." Dat is de teneur van artikel. Men zegt ook duidelijk waarom men er niet in gelooft. "Lenin is een idealist, die volstrekt geen rekening houdt met den bestaanden toestand; die vergeet, dat er voor Rusland een overgangstijdperk nodig is om van kapitalistische staat tot het Communisme te komen." Deze weigering om te geloven in de mogelijkheid om een geslaagde socialistische revolutie op te zetten loopt als een rode draad door twee jaar socialistische pers. Zij sluit perfect aan bij de uitspraak na de Februarirevolutie dat Rusland niet rijp is voor het socialisme.

De schuld van het bloedige "ontbindingsproces" en van de burgeroorlog die in Rusland wordt verwacht schuift De Belgische Socialist niet in Lenins of Trotski's schoenen zoals de oorlogspers dat doet. Het blad, de spreekbuis van de voorstanders van de conferentie van Stockholm, bekijkt het gebeuren in Rusland met de vredesbril van Stockholm : verantwoordelijk zijn "degenen die de vredesstem van het Russische proletariaat in de wind hebben geslagen, die Stockholm hebben tegengewerkt". Het blad vreest ook dat de revolutie noch het werk van Stockholm, noch de vrede zal bevorderen.

Daarmee is de afwijzende toon gezet, die doorheen het volgende anderhalf jaar steeds scherper zal weerklinken. De Franstalige bladzijden formuleren de vrees voor een burgeroorlog nog scherper : zij voorzien dat arbeiders en socialisten tegen elkaar gaan vechten. Zij zeggen duidelijk dat deze tweede revolutie bij de arbeiders en de socialisten in het Westen noch het enthousiasme noch het vertrouwen opwekt dat de eerste revolutie veroorzaakte. Het blad verdedigt Kerenski, Tsjcheidze, Tsereteli (13), en an-

dere socialisten, zij zijn geen contra-revolutionairen. De voorlopige regering genoot meer vertrouwen in het Westen dan de regering van de maximalisten. Is er dan geen sympathie meer over voor de bolsjewieken ? Ja, maar zeer voorwaardelijk. De tweede revolutie is een proletarische revolutie en daarom blijft er, zo zegt De Belgische Socialist, een zekere mate van sympathie bestaan zolang de overtuiging van de andere socialistische groepen geen geweld wordt aangedaan.

De volgende maanden zal vlug duidelijk worden dat ook die grens wordt overtreden, van sympathie zal er uiteindelijk niets overblijven. Het is net alsof onze socialisten reeds aanvoelden wat er in de nabije toekomst zou gebeuren...

Bedolven onder valse geruchten toch nog heel wat informatie

Op de keper beschouwd heeft Vooruit, meestal 2 tot 4 bladzijden dun, heel veel gepubliceerd over de Oktober-revolutie.

Reeds op 9 november schrijft de krant dat de bruggen tussen de arbeiderswijken en het centrum vernield werden en drie maximalistische kranten publicatieverbod kregen. Dit bericht van 7 november komt uit Petersburg, zegt Vooruit (14). Op 10 november verneemt men in de krant dat marinesoldaten op bevel van de "revolutionaire commissie der maximalisten" de telegraafcentrale en andere strategische plaatsen bezet hebben, dat de maximalisten de stad in handen hebben en dat de ministers van de voorlopige regering gevangen genomen zijn... Dus 3 dagen na de staatsgreep is men op de hoogte... Maar zoals we reeds eerder vaststelden vindt de lezer die juiste of grotendeels juiste berichten tussen geruchten, kwakkels en andere foutieve berichtgeving zoals de ontvoering van de Tsaar naar Amerika. De volgende dagen publiceert Vooruit een aantal manifesten en decreten uitgaande van de Sovjet. Het beroemde "decreet over de vrede" stond op woensdag 14 november in Vooruit !

Op 16 november een reeks tegenstrijdige berichten : het ene vermeldt de overwinning van de Kerenski-getrouwen onder leiding van Kornilov, zelfs de hoofdstad is behalve de arbeiderswijken heroverd, het andere vermeldt daarbij zeer gewelddadige gevechten waarbij "t bloed langs de straatgoten stroomde." Een ander bericht noemt deze overwinning voorbarig, de bolsjewiki zouden aan de winnende hand zijn... (15).

Naast deze foutieve berichtgeving schittert diezelfde dag toch ook een zeer gedetailleerd en waarheidsgetrouw ooggetuigeverslag van de gebeurtenissen van 6-7 november 1917 in de hoofdstad : de beschieting van het Winterpaleis

door de Aurora, en de inname (die later zal uitgroeien tot de mythe van de bestorming) van het Winterpaleis. We vernemen het afwijzen van de staatsgreep door de Petersburgse socialisten, de eerste reacties uit Wenen op de vredesvoorstellen, enz...

Op 17 november publiceert men een telegram van Trotski over de nederlaag van Kerenski. De krant vertaalt uit de Leipziger Volkszeitung "Een korte geschiedenis der Russische Revolutie," en publiceert het tot 19 november in drie afleveringen. Een krant van nauwelijks 4 pagina's groot, moet toch enigszins akkoord gaan met de inhoud als ongeveer één volledige pagina (gespreid over drie dagen) besteed wordt aan die overname. Wie na het verschijnen van dit artikel kan zeggen dat in Vooruit onvoldoende bericht werd over de revolutie moet enigszins blind zijn. De sympathie in dit pareltje proletarische geschiedschrijving gaat uit naar de socialisten, maar zeker niet naar de bolsjewieken.

Op 19 november moet het voor de lezers trouwens reeds duidelijk zijn dat de bolsjewieken in en rond de hoofdstad het pleit gewonnen hebben ook al blijven tegenstrijdige en foutieve berichten de vorming van een correcter Ruslandbeeld bemoeilijken.

We mogen gerust stellen dat de Belgische socialisten in Nederland reeds enkele dagen na de revoluties wisten wat de groep rond Huysmans over die Russische revoluties dacht. De lezers van Vooruit hadden het moeilijker om te weten wat de leiding dacht, de redactie zweeg, dat de censuur daar voor iets tussen zat is zeer waarschijnlijk (16). Bovendien bemoeilijkten foutieve en valse berichten de vorming van een duidelijk Ruslandbeeld.

Na de oorlog wordt zeer snel duidelijk hoe groot de kloof tussen de Belgische socialisten en de Russische bolsjewieken is.

Het eerste Ruslandartikel in Le Peuple bewijst dat. Als dat artikel van de hand van een vreemde niet overtuigend genoeg zou gewerkt hebben, dan zullen Jules Destrée en Hendrik De Man daar wel voor gezorgd hebben. Maar laten wij eerst eens bekijken wat er gedurende de eerste acht maanden na de Eerste Wereldoorlog over de Russische revolutie in de drie socialistische kranten te lezen stond.

De ondubbelzinnige houding van Vooruit : geen bolsjewisme, wel democratie.

Vooruit neemt een artikel van Albert Thomas over uit l'Humanité (17). De publikatie van deze tekst uit l'Humanité gaat veel verder dan de publikatie, dezelfde dag in Le Peuple, van Khariton Chavichvilly. Hier geen publikatie van een slachtoffer van de terreur, waarbij de inhoud

voor rekening van de auteur valt. Hier wordt, integendeel, dadelijk een duidelijk standpunt ingenomen. Reeds op 26 november 1918 verwerpt Vooruit het bolsjewisme als principe, idee, en methode. De titel is overduidelijk. "Bolchevisme of Democratie" (18). Het is duidelijk bedoeld in uitsluitende zin, het is het ene of het andere. Zelfs al betert het in Rusland, Albert Thomas neemt de valse dictatuur van de arbeidersklasse en het omverwerpen van de parlementaire democratie niet aan.

Vooruit kiest met Albert Thomas duidelijk en principieel voor het reformisme, zelfs al evolueert de situatie in Rusland positief. Dit artikel gepubliceerd linksbovenaan op de eerste pagina drukt een redactioneel standpunt uit, anders hoort het daar niet.

Wetenschappelijk gesproken is de Russische revolutie niet socialistisch.

Onder de titel "De Russische revolutie kan geen socialistische zijn !" (19) publiceert Vooruit een stuk (20) van Plekhanov. In dit artikel oorspronkelijk geschreven vóór de Oktoberrevolutie, betoogt de intussen reeds overleden Plekhanov (21) dat volgens het wetenschappelijk socialisme de tijd nog niet rijp is voor een overgang van de kapitalistische naar de socialistische produktiewijze. De wetmatigheden van de kapitalistische ontwikkeling mogen niet gehinderd worden, de burgerij zal wel gedwongen worden om aan de eisen van het proletariaat tegemoet te komen, enz... (22).

De houding van Vooruit én tegenover de Oktoberrevolutie én tegenover de situatie eind 1918 is duidelijk : afwijzend, want wetenschappelijk onmogelijk. Men beroept zich bovendien op dé theoreticus van het socialisme in Rusland, de Russische verdediger van het wetenschappelijk socialisme dat met een deterministische zekerheid de overgang van kapitalisme naar socialisme dacht te kunnen voorspellen.

Vooruit publiceert hier een dogmatische veroordeling. Vooruit neemt afstand van de werkelijkheid, de praxis. Waar Albert Thomas nog redeneerde : "Omdat men de democratie heeft aangevallen en het reformisme, keuren wij hoe dan ook het bolsjewisme af", trekt Vooruit hier de lijn dogmatisch door en zegt eenvoudig : alles wat er gebeurde is fout, want wetenschappelijk volledig verkeerd.

Op deze houding is Vooruit nooit teruggekomen. Jules Destrée zal in Vooruit vanaf begin maart 1919 zijn stempel drukken op het Ruslandbeeld en de houding tegenover Rusland. Zijn visie en zijn houding corresponderen volledig met de hierboven aangegeven fundamentele houding.

Vooruit laat anderen een houding formuleren en ver-

dedigen, maar omdat we na het zoveelste anti-bolsjewieke verhaal, geen tegenstellingen bespeuren kunnen we enkel tot de conclusie komen dat de houding van deze auteurs ook de houding is van Vooruit.

"Het dreigend gevaar"... van een wereldrevolutie... komt toch uit Rusland !

De eerste maanden na de oorlog staan de kranten bol van berichten over revolutionaire opstanden. Met enig leedvermaak weerleggen de socialistische kranten meer dan eens angstige reacties in de burgerlijke pers op de revolutionaire gebeurtenissen in Rusland, Hongarije en Duitsland. De sympathie gaat duidelijk naar het revolutionaire gebeuren. Toch manifesteren de socialistische kranten onmiddellijk hun voorkeur voor een vreedzame weg. Verloopt het anders, dan is dat de schuld van de reactie, de kapitalisten.

Anderzijds publiceren onze socialistische kranten ook berichten over ontmaskerde bolsjewieke complotten buiten Rusland én ontdekte anti-bolsjewieke complotten in Rusland (23). Meestal zonder enige commentaar of redactionele begeleiding. Deze geruchtenstroom maakt het de doordeweekse socialist bepaald niet gemakkelijk om zich een juist beeld van de toestand te vormen, zo ontstaat het beeld van het dreigende gevaar dat - blijkbaar ook in de socialistische pers - uit Rusland komt.

De IIIe Internationale, instrument van een agressieve buitenlandse politiek.

Zeker niet als ook Zinoviev, voorzitter van het Uitvoerend Comité van de Communistische Internationale, de proletariërs aller landen in Volksgazet (24) oproept om hulp te bieden aan de Hongaarse revolutie die door de reactionaire regeringen bedreigd wordt. Hij vraagt de arbeiders niet tegen Hongarije te vechten en opstanden in de rug van de reactie te organiseren (25). Ook dat verschijnt zonder commentaar. Als Tsjitsjerin (26) zich richt tot het Duitse proletariaat of Lenin op een congres van de Sovjets verklaart dat de imperialisten een laatste poging doen om de Sovjet-republiek te verpletteren, dan lezen we dat in Volksgazet, zonder commentaar...

Dit beeld van een agressieve buitenlandse politiek gericht op de wereldrevolutie vinden wij ook terug in allerlei berichten over de oprichting en de activiteiten van de IIIe Internationale.

Reeds voor de eerste vergadering van de IIIe Internationale lezen we in Vooruit dat Lenin een wereldconferentie wou om "de internationale vernietiging" te prediken (27).

Maar pas op 15 maart vernemen de lezers van Vooruit in een uiterst klein bericht dat op 4 maart 1919 een communistencongres werd geopend in Moskou. Veel meer dan een onvolledige deelnemerslijst en enkele verwijzen van Lenin aan het adres van internationaal bekende socialistische leiders wordt niet gepubliceerd. Ook Volksgazet blijft zwijgzaam.

Louis de Brouckère legt op 25 maart 1919 in Le Peuple uit dat dit zwijgen te wijten is aan een gebrek aan informatie. Hij legt de schuld bij de censuur van de bolsjewieken en de geallieerden. In Rusland woedt immers de burgeroorlog waarbij de geallieerde interventie steun geeft aan de anti-bolsjewieken. Uit datgene wat beschikbaar is, stelt hij vast dat deze vergadering zeker niet erg internationaal was, gelet op de vertegenwoordiging. Ook kent hij één van de conclusies : de wil om een internationale organisatie op touw te zetten, die met dezelfde hartstocht de oorlog verklaart aan het internationaal kapitalisme, geïncarneerd door president Wilson als aan het eigenlijke socialisme waarbij kameraad Huysmans, naar het schijnt met alle zonden beladen wordt (28).

Deze ernstige berichtgeving wordt overwoekerd door een reeks berichten (of geruchten ?) over het opleiden van Duitse en Engelse krijgsgevangenen en Chinese arbeiders als politieke agitators voor het bolsjewisme. Bij hun terugkeer in het vaderland moeten zij de revolutie ontketenen (29). Ook zou "de Russische regering een internationale volkscommissaris benoemd hebben belast met de uitwerking van een communistische revolutie over heel de wereld." Deze commissaris, een zeker Moor, een Zwitser, zou bijgestaan worden door "een Franse oud-kapitein die naar Rusland vertrok onder Kerenski in gezelschap van Albert Thomas" Alhoewel hij niet met naam genoemd wordt, gaat het hier zonder enige twijfel over Jacques Sadoul (30).

We lezen ook dat de Sovjetregering de revolutie naar het Oosten zou willen uitbreiden. Men zou daar een Sovjetrepubliek willen oprichten met Turkije, Perzië, Algerië, Marokko, enz... (31). Het bericht komt uit Petrograd en lijkt dus de gangbare theorie over het verspreiden van de wereldrevolutie te onderstrepen. Van dezelfde aard is het bericht dat Lenin uit Moskou laat seinen dat het laatste uur van het kapitalisme weldra zal slaan (32). De successen van het Rode Leger in de burgeroorlog werken hierbij stimulerend op de mythe van de dreigende wereldrevolutie die uit Rusland zou komen. Meestal verschijnen zulke berichten zonder commentaar.

Het zal intussen wel duidelijk zijn dat de redacties van onze socialistische kranten wel degelijk de complotkoorts in de hand hebben gewerkt. Ook al werd er af en toe met de reacties van de burgerpers op die complotten gespot. Het lijkt vandaag bevreemdend dat een redactie dat kan

laten rijmen met het regelmatig publiceren van vredesinitiatieven komende uit Rusland.

Het beeld en de houding van Destrée.

Een aantal socialisten was er waarschijnlijk van overtuigd dat een door Moskou opgeleide kolonne reeds in 1919 bezig was de wereldrevolutie voor te bereiden. Een mooi voorbeeld van het geloof dat de Russische revolutie exporteerbaar was lezen we in het besluit van een, met literaire pracht, geschreven artikel van Jules Destrée in Le Peuple, ter gelegenheid van de eerste mei 1919.

Destrée vergelijkt zijn ervaringen op 1 mei in Italië in 1915 met deze in Rusland drie jaar later. Op 1 mei 1918 is hij op weg naar huis met de Transsiberische, het is bitter koud, in de stations veel arme mensen, gewonden, Russen en Chinezen op de perrons, en boven de kleurenpracht van hun kledij, de rode vlaggen. "Ik heb één zeer kort moment de illusie gekoesterd", zegt Destrée, "dat deze vlaggen voor mij bestemd waren en dat de Russen wilden verbroederen met de werklieden in België. Wat een gekheid, ik zou toch al moeten geweten hebben dat socialisten van mijn soort die nog geloven in het vaderland en de nationale defensie, hier volledig voorbijgestreefd waren, nauwelijks verschillend des plus méprisables impérialistes bourgeois. Les compagnons russes fêtaient le passage de deux journalistes américains, commissionnés par Trotsky pour le recrutement de l'armée rouge internationale. Eén van beide journalisten spreekt het volk toe in het Engels, dat niemand verstaat, toch krijgt de journalist een applaus. De woorden revolutie, proletariaat en internationaal klinken zowat hetzelfde in elke taal", besluit Destrée (33).

's Anderendaags heeft hij een onderhoud met beide journalisten die blijkbaar hoog oplopen met het Russisch regime. Als hij hen wijst op de rampzalige resultaten, die ze toch zelf konden vaststellen, antwoorden ze flegmatisch : "Oh ! certes, nous sommes d'accord avec vous : les conséquences n'en sont pas brillantes. Mais cela tient uniquement au milieu. Le peuple russe est infiniment trop arriéré encore pour poursuivre avec succès de pareilles expériences. Mais l'Amérique, Monsieur, est autrement civilisée et mûre; c'est le terrain le mieux préparé pour réaliser l'entreprise dans laquelle la Russie vient d'échouer."

Dit verhaal van één van de leiders van de BWP, pas terug van zijn missie als ambassadeur, moet de lezers er wel van overtuigd hebben dat Trotski onder de Amerikaanse journalisten rekruten had aangeworven om in Amerika de revolutie nog eens over te doen (34).

Voorals Destrée wordt de Ruslandbeeldvormer bij uitstek. Hij was als Belgisch ambassadeur, vanaf half oktober

Lenin op het revolutionaire podium

1917 in Rusland. Rond de jaarwisseling 1918-1919 was hij terug in België. Als socialistisch leider en ambassadeur was hij een bevoorrechte ooggetuige van de revolutie. Vijf artikels verschijnen in *Vooruit*, drie ervan verschenen eerder in *Le Peuple*. Zijn invloed in *Vooruit* wint nog aan belang omdat *Vooruit* veruit het minste bericht over Rusland (35).

Destrée laat er geen gras over groeien, klaar en duidelijk wijst hij vanaf de eerste regels het bolsjewisme af. "Er kan geen gemeenschap bestaan tussen het bolsjewisme en het wetenschappelijk socialisme." Alleen al door het gebruik van het begrip "wetenschappelijk socialisme" banbliksemt Destrée de bolsjewieken. Het geloof in de wetenschappelijkheid van het socialisme, als een onontkoombaar historisch toekomstproject, nam in die tijd dogmatische vormen aan. Voor hem was het bolsjewisme, "geboren in de schoot van het socialisme" niet wetenschappelijk, het was een "afwijking." Het "heeft zijn moeder de rug toegekeerd."

"De woorden bolsjewiek en bolsjewisme hebben overal een grotere betekenis dan zij eigenlijk verdienen", zegt Destrée, "zij zijn eenvoudig de woorden anarchie, anarchisme en anarchisten komen vervangen, die helemaal

uit de mode zijn geraakt en voor de geschoolden sociaal-demokraat betekenen zij niet meer dan : helemaal ontevredene, helemaal revolutionairen, helemaal gewelddigard." (36)

De bolsjewieke minderheid, die haar grootste aanhang vindt in de steden en nijverheidsstreken, heeft "met geweld", via "een staatsgreep", de macht veroverd. Zij zijn daarin gelukt niet door hun principes, maar door de onmiddellijke uitvoerbaarheid (37) van hun programma, "hun stoutmoedigheid en krachtadigheid" en door "de onbegrijpelijke zwakheid en lamtheid" van hun tegenstanders.

Voor Destrée verschilt deze bolsjewistische staatsgreep niet van de vroegere Russische staatsgrepen. Of ze nu uitgingen van een hofklike, het leger of de volksmassa, met socialisme hebben deze staatsgrepen niets te maken. De sociaal-democratie beroept zich op de volkssoevereiniteit, zij wil de macht veroveren langs wettelijke weg, bij middel van algemeen stemrecht.

Nochtans zijn de bolsjewieken begonnen met het aannemen en volgen van de socialistische plannen, ongeduldig hebben zij eerst aangedrongen op het samenroepen van de Constituante en regelmatig deelgenomen aan de

verkiezingen. Pas wanneer zij vaststelden dat zij de meerderheid niet haalden, hebben zij "de classesoevereiniteit toegepast in de plaats van de volkssoevereiniteit." Deze werd uitgedrukt in de Sovjets die voortdurend veranderden van samenstelling en aan- en afgesteld werden naargelang de grillen van de leden en de kiezers. De Sovjets werden boven de Constituanten gesteld en deze laatste werd met geweld uitgeschakeld. West-Europa en Rusland in volle oorlog reageerden niet, wat ze wel deden bij het wegzenden van de Doema door de tsaar.

Rusland, voor 95% boeren, verstond hoegenaamd niets van de oorzaken van de oorlog. De boeren en de overgrote meerderheid van de soldaten snakten naar "vrede, brood,... land, rust en kalmte. Van dit brandend verlangen der volksmassa hebben de bolsjewieken hun gelegenheidsprogramma gemaakt." Dat het verwezenlijken ervan moeilijk was kon de arme en achterlijke bevolking niet begrijpen. Het geloofde dat al zijn ellende moest toegeschreven worden aan de duistere plannen van de voorlopige regering die de medeplichtige was van de kapitalisten van de Ententelanden. De boeren geloofden dat Kerenski hen de hemel op aarde niet wou bezorgen...

Vandaar het succes van de bolsjewieken terwijl Kerenski "zich zonder enige tegenstand liet afzetten en weggagen." De val van Kerenski, "eens de afgod van het Russische volk", had zware gevolgen voor de revolutionaire beweging en het socialisme zelf.

Destrée toont in het derde artikel (38) begrip voor de vrede van Brest-Litovsk voor wat de bolsjewieken zelf een "eerloze vrede" noemen, maar niet voor de burgeroorlog. Deze oorlog is volgens de bolsjewieken gewettigd en volgens sommigen het onvermijdelijke gevolg van socialistische beginsels.

Destrée verwerpt dit uitdrukkelijk : "Men kan een stijfhoofdige en onwrikbare marxist zijn en eerlijk geloven aan de noodzakelijkheid van de klassenstrijd, zonder daarom te denken dat het socialistische credo voor elke werkmans voorschrijft dat hij elke burger moet vermoorden die hij langs zijn weg ontmoet." "De wereldgeschiedenis uitleggen door de klassenstrijd brengt iemand niet tot het geven van de raad dat de klassenstrijd steeds moet aangewakkerd worden als een strijd die onvermijdelijk, wenselijk, noodzakelijk en goed is." Hij verwerpt de terreur en noemt de bolsjewieken in dat verband meer voortzetteren van het tsarisme dan socialisten. Hij legt de schuld van de burgeroorlog duidelijk bij de bolsjewieken en duidt zelfs geen andere schuldigen aan.

Op 27 april 1919 in *Le Peuple* en op 5 mei 1919 in *Vooruit* stelt Destrée als eerste dat er binnen de BWP geen plaats is voor bolsjewieken. Tot die conclusie komt hij bij de bespreking van het nieuwe programma van de bolsjewieken na het achtste congres van de communistische

Jules Destrée, bevoorrechte ooggetuige van de Oktoberrevolutie

partij.

Destrée juicht toe dat de partij tot het inzicht is gekomen dat het revolutionaire karakter van iemand niet voldoende is om een fabriek te leiden. Hij juicht toe dat men "specialisten" en vakmannen in dienst neemt ondanks hun burgerlijke gedachten. Dat men inziet dat tucht bij de arbeid noodzakelijk is. Dat men bereid is tot overreding in plaats van geweld om al deze specialisten tot medewerking te bewegen. Dat men inziet dat het kapitalisme niet kan overwonnen worden zonder de medewerking van burgerlijke geleerden, zonder scholing. Men heeft ook ingezien dat men deze mensen meer moet betalen dan zeshonderd roebel per maand. Dat in het leger officieren aanstellen door verkiezingen geen goede oplossing is. Hij vermeldt verder dat men maatregelen neemt zoals een stijgende belasting op het inkomen in plaats van rantsoenering van eigenaars en kapitalisten. Ook de bemiddelde boeren tracht men gunstig te stemmen.

Al deze informatie wordt geardeerd met scherpe commentaren op de toestanden voordien. Toch kunnen deze verbeteringen in zijn ogen niet leiden tot toenadering tot de socialistische, integendeel. Uit het nieuwe bolsjewieke programma citeert Destrée, dat het burgerlijke socialisme moet afgebroken worden, het leidt tot chauvenisme : onder het voorwendsel dat het vaderland voor het welzijn van alle Russen eerst van de Duitse vijand gered moet worden, zijn zij afgeweken van hun wezenlijke plichten. De burgerlijke socialistische zijn de ergste vijanden van de arbeidersklasse, zegt Lenin. Dus worden ook de Belgische

socialisten door Lenin als vijanden beschouwd is Destrées conclusie. Daarom ontzegt hij, op zijn beurt, communisten de toegang tot de BWP.

Destrée heeft ook de tactiek door die bij het Landdecreet tegen de boeren gebruikt wordt : "Getrouw aan hun programma van maximalisatie, zoveel te pakken als mogelijk was, eisten zij eenvoudig de algemene onteigening, onmiddellijk en zonder schadeloosstelling." Hij wijst er verder op, dat Lenin vroeger in Zwitserland, de grootste onverschilligheid aan de dag legde voor wat men de boerenbelangen noemde. Het uitvaardigen van het revolutionair decreet was voor alles "een politieke streek van behendige berekening op de volksgunst", niet de toepassing van een beginsel (39). Hij begrijpt ook dat de verdeling van de grond alleen een hoop armen bijmaakt ! Dat Destrée het sterkst anti-bolsjewiek is onder de toonaangevende auteurs is intussen wel duidelijk. Maar hij heeft duidelijk ook de meeste kennis van de feiten en zijn analyse blijft, ook vandaag nog, grotendeels overeind.

De Man keert het bolsjewieke Rusland de rug toe... en vertrekt met het socialisme in een andere richting...

De Man heeft Rusland bezocht samen met de Brouckère en Vandervelde, tijdens de fameuze Ruslandmissie met de bedoeling Rusland aan het oostelijk front te houden.

Tijdens en na de oorlog heeft het denken van De Man, als verantwoordelijke van de Centrale voor Arbeidersopvoeding, één van de marxistische ideologen in de BWP, een andere wending genomen, wat hij in zijn artikels nooit onder stoelen of banken heeft gestoken.

Het is tijdens deze wending in zijn denken, vastgelegd in een artikelenreeks "De lessen van de oorlog" gevolgd door "De herziening van het marxisme", dat hij ook zijn visie rond Rusland meedeelt.

Opvallend is dat deze reeks wel gepubliceerd wordt in Le Peuple en Vooruit, en niet in Volksgazet. Zoals de artikelen van Destrée die ook in Le Peuple en Vooruit verschenen, maar niet in Volksgazet. Geen toeval trouwens. Vermits het verspreidingsgebied van beide Vlaamse kranten mooi afgebakend was, bestond er eigenlijk geen concurrentie en verschenen er regelmatig dezelfde artikels, ook over Rusland, in de drie kranten.

We kunnen veronderstellen dat de inhoud van de artikels van Destrée en De Man bij de meer progressieve Volksgazet af en toe op weinig sympathie kon rekenen. Er is trouwens een polemiek geweest tussen De Man en Volksgazet naar aanleiding van één van deze artikels, maar de discussie daarrond raakt ons onderwerp niet (40).

Volgens De Man is socialisme zonder democratie onmogelijk. Het marxisme zelf heeft te veel invloed van

Rusland en Duitsland ondergaan, twee landen met gebrek aan democratische traditie. Het minimum aan vrijheid en democratie nodig om het socialisme te laten ontwikkelen bestond in de Westerse democratieën.

De Man voert een pleidooi voor klassensamenwerking waar nodig : om oorlog te vermijden, een minimum aan onderwijs en levensmiddelen mogelijk te maken...

Belangrijker is echter, dat hij een afgrond ziet tussen het Oosten, waar het bolsjewisme het socialisme wil vestigen door de dictatuur van de macht, en het Westerse socialisme dat de nieuwe sociale orde opvat, als de uitslag van de vrij uitgedrukte wil der meerderheid. Deze afgrond kan niet gedempt worden (41).

Het alleenheersend socialisme is het antwoord op de alleenheerschappij van keizer of tsaar. In de grondwettelijke landen is ook het socialisme democratisch. Vindt men hier broeinesten van bolsjewistische propaganda dan is geweld geen middel om het op te lossen. Hier heeft men andere middelen om de maatschappelijke oorzaken van dat bolsjewisme op te lossen. Wij beschikken over het recht om ons te organiseren op economisch gebied, en politieke propaganda te voeren. Eens de meerderheid bereikt, hebben we het recht wetten te maken, uit te voeren en een nieuw recht te vestigen (42).

Gebruik maken van de dictatuur zou het triomferend socialisme zelfmoorden. Het socialisme heeft de democratie nodig, niet alleen om het bewind te veroveren maar ook om het te bewaren. Het grootste gevaar dat het socialisme bedreigt is het Staatsocialisme, erger dan gelijk welke andere tirannie, omdat het zich ook uitstrekt tot het economisch terrein. Tegen dat gevaar zijn er twee waarborgen. Ten eerste de ontwikkeling van syndicaten en coöperatieven los van de Staat, ten tweede de ontwikkeling der vrijheden en der rechten van de minderheden. Hij wil voorts dat de Staat zich ontwikkelt tot een concurrent van het kapitalisme. Een persoonlijk inkomen moet er komen in evenredigheid met maatschappelijke voortbrengingskracht. Dat nieuwe socialisme zou aan het kapitalisme zijn verhoging van de produktie ontnemen, aan de democratie zijn gelijkheid der rechten en de solidariteit en de vrijheid. Als hij zich niet bedriegt zal het democratisch socialisme van morgen daaraan sterk gelijken en het zal beter zijn dan wat men tot hiertoe uitrichtte te Moskou, Budapest en Berlijn (43).

Het is duidelijk dat de dictatuur van het proletariaat zoals dat begrepen werd en uitgevoerd in Moskou, voor De Man een complete breuk inhield. Het betoog dat hier onvolledig en zeer verkort wordt weergegeven en vooral die denkstappen probeert weer te geven die de relatie leggen met het bolsjewisme en Rusland is niet afgestemd op de verandering van Rusland maar van Europa. Het is net alsof het denken van De Man als reactie op het mislukken

van het socialisme in Oost-Europa in een totaal andere richting wordt geduwd. Deze toekomstprojectie gedeeltelijk gebaseerd op het afwijzen van het bolsjewisme en verankerd in het bestaande socialisme van syndicaten en coöperatie, dat de Staat ziet als tegenhanger van het kapitalisme, maar gecontroleerd door syndicaten, coöperatie en parlement, zal inderdaad een tijdlang nagestreefd worden. Het is meteen duidelijk dat letterlijk een andere wereld begint voor De Man... mijlener van Rusland.

De Belgische socialistische pers heeft de Russische revolutie en het bolsjewisme ondubbelzinnig veroordeeld

Als een rode draad loopt de veroordeling van het bolsjewisme doorheen de socialistische pers. We mogen gerust besluiten dat de Oktoberrevolutie reeds lang voordien door de Belgische socialistische pers verworpen werd. Rusland was niet rijp voor het socialisme, wetenschappelijk gesproken kon deze revolutie geen "socialistische" revolutie zijn. Met deze dogmatische banbliksems werd deze staatsgreep afgewezen nog voor hij plaatsgreep. Hij werd niet enkel afgewezen omwille van zijn onwetenschappelijkheid, vanuit de stelling dat wetenschappelijk gesproken het Russisch kapitalisme nog veel te weinig ontplooid was om reeds over te gaan naar het socialisme. De Oktoberrevolutie werd ook afgewezen omwille van de terreur, het uitschakelen van alle niet-bolsjewieke socialistische, de burgeroorlog. Dus ook omwille van de praktijk, socialistische onwaardig...

Voor alle socialistische kranten is de democratie heilig. Socialisme en democratie gaan samen.

Als er nog enige sympathie overblijft dan is dat omwille van het proletarisch karakter van de revolutie, enige klassesolidariteit blijft nog een tijd bestaan.

Doorheen de tijd wordt deze veroordeling, dit anti-bolsjewisme steeds scherper.

Toch kunnen we dit anti-bolsjewieke revolutiebeeld enigszins nuanceren. Volksgazet veroordeelde minstens even scherp de terreur en de repressie van de socialistische maar heeft het moeilijker om de schuld bij de bolsjewieken te leggen en publiceert de scherpe veroordelingen van Destrée en De Man niet.

De Man en Destrée leggen ondubbelzinnig de schuld van de burgeroorlog bij de bolsjewieken. Het klonk ooit milder.

Destrée wil ook geen bolsjewieken in de BWP. Hij legt onmiddellijk verband met de Belgische situatie.

Dit kijken naar de revolutionaire gebeurtenissen vanuit een eng Belgische gezichtshoek overschaduwde het Ruslandbeeld. Zowel na de revolutie van februari als na de

staatsgreep van oktober vroeg men zich af wat de gevolgen voor België waren. Erg chauvenistisch. De voorstanders van de conferentie van Stockholm bekeken de evoluerende gebeurtenissen weer vanuit hun gezichtshoek. Vooral in De Belgische Socialist valt het voorspellende karakter op van de commentaar bij de gebeurtenissen. Vrezen zij in maart reeds dat men het socialisme wil forceren, in november vrezen zij een dreigende burgeroorlog en de repressie van de socialistische. Ze hebben spijtig genoeg gelijk gekregen. (Jos Van Dooren)

- (1) Het meest krasse voorbeeld daarvan zijn de uitspraken van Frans Crols, hoofdredacteur van Trends, in dat blad op 28 december 1989. Hij vindt dat de Socialistische Partij het begrip socialisme maar moet schrappen gezien de misdaden in Roemenië van Ceaucescu. Crols hoopt voorts dat Frank Vandembroucke slapeloze nachten heeft gehad na het bekijken van de beelden uit Roemenië. Vandembroucke wordt als ex-links-extremist medeverantwoordelijk in de schoenen geschoven voor de slachtoffers uit het Oostblok en op het Tiananmenplein. Hij mag, zegt Crols, niet beweren: Ich habe es nicht gewusst. Voorts roept Crols het democratisch socialisme op om het begrip socialisme te schrappen. Het incident Crols-Vandembroucke bewijst dus nogmaals dat het beeld, de mythe, de feiten overwoekert.
- (2) Over de relatie tussen de Belgische socialistische en het revolutionaire Rusland zijn reeds enkele artikels, brochures en verhandelingen gemaakt. De auteurs leggen telkens de nadruk op de houding van de socialistische tegenover de revolutie. Het werd meestal een studie van de gezichtshoek van waaruit men naar Rusland keek. Maar de gebeurtenissen in Rusland en vooral het beeld dat men daarvan had in de BWP en daarbuiten, kregen veel minder aandacht. De periode na de revolutie kreeg trouwens veel minder aandacht. Het ligt in onze bedoeling deze leemte enigszins op te vullen. Over de relatie Belgische socialistische - Russische revolutie o.a. :
Renard (C.). *Octobre 1917 et le mouvement ouvrier belge*. Bruxelles, Editions de la Fondation Joseph Jacquemotte, 1967.
Claeys-Van Haegendoren (M.). *25 jaar Belgisch socialisme*. Antwerpen, Standaard wetenschappelijke uitgeverij, 1967.
Stengers (J.). *Belgique et Russie, 1917-1924 : gouvernement et opinion publique*. *Belgisch tijdschrift voor filologie en geschiedenis*, 1988, nr.2.
Muller (R.). *Emile Vandervelde en zijn relaties met Rusland. Montagne russe. Belevissen van Belgen in Rusland*. Berchem, EPO, 1989.
- (3) In onze licentiaatsverhandeling: De Belgische socialistische en "Het nieuwe Rusland" 1918-1920, hebben we vooral getracht het Ruslandbeeld te schetsen van de Belgische socialistische na de revolutie. Maar al vlug werd ons duidelijk dat het beeld van de revolutie van 1917 het Ruslandbeeld na 1917 overschaduwde. Toch ging onze aandacht tijdens de verhandeling vooral naar het beeld van de binnenlandse werkelijkheid, de repressie van de socialistische, de terreur, de interventie en de buitenlandse betrekkingen van dat nieuwe Rusland. We hebben ook het beeld van de revolutie geschetst zoals dat in de kranten, vakbondsbladen en de partijcongressen aan bod kwam.

- Van Dooren (J.). *De Belgische socialisten en het Nieuwe Rusland*. Brussel, onuitgegeven licentiaatsverhandeling V.U.B., 1991.
- (4) We beperkten ons tot De Belgische Socialist omdat dit blad van de Bond van Belgische Arbeiders in Nederland tot het einde van de oorlogsperiode in Nederland verscheen. Het blad was tweetalig, veertiendaags en verscheen meestal op een viertal bladzijden. Het blad viel niet onder de Duitse censuur zoals Vooruit en kon dus beter de houding van de Belgische socialisten vertolken. Toch bleef dit blad, het blad van Huysmans zoals het wel eens werd genoemd, Huysmans en de conferentie van Stockholm verdedigen. Op dat terrein week men dus duidelijk af van het officiële Belgische socialistische standpunt...
Het blad richtte zich zoals Le Peuple belge tot de vluchtelingen maar werd niet zoals dat in Frankrijk verschijnende blad gehinderd door de Belgische censuur... Le Peuple belge verdween in november 1917 juist omwille van een conflict met Vandervelde over de internationale conferenties.
- (5) Le Peuple, 26.11.18.
- (6) Waarschijnlijk is deze auteur een socialist, mensjewiek en van Georgische (?) origine. Verdere gegevens ontbreken. Zoekwerk in de registers van onze voornaamste geraadpleegde werken leveren niets op.
- (7) Dat een Georgiër, een buitenlander, dit toonaangevend en toonzettend artikel schrijft is méér dan typisch : buitenlands, oppositie, Georgiër, enz... Het is een teken van respect voor de slachtoffers van de repressie, een medestander, een vervolgde socialist die men aan het woord laat.
- (8) In het volgend nummer zal Camille Huysmans letterlijk schrijven : "Nous, socialistes d'Occident, nous saluons cette révolution avec enthousiasme. Nous la saluons aussi avec reconnaissance, car elle rend possible une évolution normale du monde ouvrier."
- (9) DBS (De Belgische Socialist), 24.3.1917.
- (10) DBS, 24.3.1917.
- (11) Als men het hier heeft over een minderheid van socialisten dan ligt het voor de hand dat men de socialisten-revolutionairen niet meetelt. Doet men dat wel dan vormen alle socialisten (bolsjewieken inbegrepen) en hun kiezers de meerderheid van de bevolking. Dat bleek uit de verkiezingen voor de Russische Constituante.
- (12) Zo werden de bolsjevieken meestal genoemd in de socialistische pers tijdens de revolutiejaren.
- (13) Kerenski, premier van de Voorlopige Regering van juli tot oktober 1917, leider van de travaillistische socialistische groep. Tsjcheidze, Georgisch mensjewiek, voorzitter van de Sovjet van Petrograd.
Tsereteli, Georgisch mensjewiek, minister in de Voorlopige Regering in 1917.
- (14) De feiten dateren van de dag voordien.
- (15) Omdat een aantal van deze berichten uit de Kölnische Zeitung en uit het oorlogshoofdkwartier komen is men al gauw geneigd te denken aan Duitse propaganda of een Duitse geruchtenmolen. Maar ook uit Engelse kranten komen onjuiste berichten. Dit verder uitzoeken zou ons wel ver van ons onderwerp brengen.
- (16) We kunnen ons hier moeilijk over het probleem van de invloed van de censuur op de berichtgeving over Rusland en op de beeldvorming buigen.
- (17) Tot het congres van Tours is l'Humanité een socialistisch blad. Thomas, een belangrijke Franse rechts-socialist zal met o.a. Vandervelde een poging doen om de IIe Internationale te herstellen.
- (18) Vooruit, 26.11.1918.
- (19) Vooruit, 29.11.1918.
- (20) Dit is een uittreksel uit Le Droit des Peuples, het blad der Belgische vluchtelingen in Frankrijk. Het artikel in dat blad was op zijn beurt reeds een overname van een artikel van G.V. Plechanoff, de vader van het Russisch marxisme. Het origineel verscheen op 7 augustus 1917 in het Russische blad : Edinstvo (Eenheid).
- (21) Georgi Valentinovitsj Plekhanov, stierf op 30 mei 1918 in Finland.
- (22) Vooruit, 29.11.1918.
- (23) Vooruit, 19.1.1919; Volksgazet, 14/15.2.1919.
- (24) Volksgazet neemt, naar eigen zeggen, een telegram over uit de Temps van Parijs.
- (25) Volksgazet, 5/6.4.1919, p.1.
- (26) Tsjitsjerin, minister van Buitenlandse Zaken sinds eind 1918.
- (27) Vooruit, 3/4.2.1919, haalde het bericht uit de Times die de New York Tribune citeert.
- (28) Le Peuple, 25.3.1919.
- (29) Volksgazet, 17/18.3.1919, 20/21.3.1919, 22/23.3.1919. Bronnen zijn de Times en de Britse regering.
- (30) Volksgazet, 19/20.3.1919, Le Peuple, 15.3.1919. Jacques Sadoul vertrekt naar het tsaristisch Rusland in opdracht van de socialistische minister Albert Thomas. Hij maakt er deel uit van de Franse militaire delegatie. In zijn vele brieven aan Albert Thomas brengt hij verslag uit van de revolutie. Hij toont steeds meer sympathie voor de revolutie en wordt een overtuigd communist. Zijn brieven zijn gebundeld als : Notes sur la révolution bolchévique, en werden uitgegeven bij François Maspero.
Wie de Zwitser Moor mag zijn, kwamen we niet te weten.
- (31) Volksgazet, 5/6.6.1919, p.1.
- (32) Volksgazet, 9/10.6.1919, p.1.
- (33) Le Peuple, 1/2.5.1919.
- (34) Le Peuple, 1/2.5.1919.
- (35) De eerste drie artikels zijn geen originele bijdrage van Destrée. Ze verschenen het eerst in het Parijse boulevardblad Le Petit Parisien. Le Peuple neemt enkele dagen na verschijnen de eerste twee artikels over, publiceert ze qua vorm als een bespreking maar in feite gaat het om een overname. Vooruit vertaalt ze echter alle drie, laat de titels weg en biedt ze op 2 maart 1919 aan als het geheel dat ze in feite vormen.
- (36) Tegen onze gewoonte in hebben we dit archaisch en foutief taalgebruik gelaten voor wat het was. In L.P. stond tout révolutionnaire, tout révolté, tout mécontent.
- (37) Er stond : onmiddellijk programma.
- (38) Dit artikel wordt niet door Le Peuple gepubliceerd. Was het te anti-bolsjewistisch ? Was de eenzijdige veroordeling van de bolsjewieken te veel voor Le Peuple ? Was de kring rond l'Exploité, de linkse oppositie van de B.W.P. in het Brussels, te sterk ? Was deze hele artikelenreeks ook voor Volksgazet te anti-bolsjewiek ?
- (39) Vooruit, 31.5.1919. Destrée heeft het hier waarschijnlijk over het Landdecreet waarmee men in feite de werkelijkheid achterna hinkte.
- (40) Het is niet omdat de vernoemde artikels van Destrée en De Man niet door Volksgazet werden overgenomen dat wij het etiket progressief op deze krant plakken. Uit ons onderzoek naar het beeld van Het Nieuwe Rusland blijkt dat deze krant het langst een positiever Ruslandbeeld vertoont.
- (41) Vooruit, 8.6.1919.
Le Peuple, 3.6.1919.
- (42) idem.
- (43) Vooruit, 9/10.6.1919.
Le Peuple, 3.6.1919.